LAURUS NOBILIS L.– O‘RTA YERNING QADIMIY MO‘JIZASI

Xakimova Sevara[1], Nabiyeva Sevinch[2]
[1]Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti “Biologiya va qishloq xo’jalik maxsulotlari texnologiyalari” kafedrasi o’qituvchisi,
[2]Biologiya yo’nalishi talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.15592986

Annotatsiya. *Maqolada lavr (Laurus nobilis L.) o‘simligining biologik va ekologik xususiyatlari, tabiiy areali, madaniy va tarixiy ahamiyati yoritilgan. Lavrning tuzilishi, hayot sikli, ekologik tizimdagi o‘rni va inson faoliyatidagi ko‘p qirrali foydalanishi batafsil tahlil qilingan.*

Kalit so’zlar: *Laurus nobilis L., morfologiya, efir moylari, fitosanitariya, allelopatiya, tuproq eroziyasi, fenologiya, shifobaxsh xususiyatlar, dekorativ o‘simlik, karbon sekvestratsiyasi.*

Abstract. *The article discusses the biological and ecological characteristics of the laurel (Laurus nobilis L.), its natural range, and cultural and historical significance. The structure, life cycle, role in ecosystems, and multifunctional use in human activities are analyzed in detail.*

Key words: *Laurus nobilis L., morphology, essential oils, phytosanitary, allelopathy, soil erosion, phenology, medicinal properties, ornamental plant, carbon sequestration.*

Аннотация. *В статье рассмотрены биологические и экологические характеристики растения лавра (Laurus nobilis L.), его природный ареал, культурное и историческое значение. Подробно проанализированы его структура, жизненный цикл, роль в экосистемах и многофункциональное использование в деятельности человека.*

Ключевые слова: *Laurus nobilis L., морфология, эфирные масла, фитосанитария, аллелопатия, эрозия почвы, фенология, лекарственные свойства, декоративное растение, секвестрация углерода.*

Kirish. Lavr (*Laurus nobilis L.*) — ikki pallali o‘simliklar oilasiga mansub, doim yashil buta yoki daraxt. U ko‘pincha "dafna daraxti" yoki "zavq daraxti" nomi bilan ham mashhur bo‘lib, kuchli xushbo‘y hidli barglari tufayli qadim zamonlardan beri mashhur. Ushbu o‘simlik o‘zining madaniy va tarixiy ahamiyati, shuningdek, tibbiy va oshpazlikdagi keng qo‘llanilishi bilan ajralib turadi.

Tabiiy areali va tarqalishi. Lavr (*Laurus nobilis L.*) asosan O‘rta Yer dengizi hududlarining iliq va nam iqlimida tabiiy holda o‘sadi. U Gretsiya, Italiya, Ispaniya, Fransiya va Shimoliy Afrikada keng tarqalgan. Lavr yumshoq iqlimni yaxshi ko‘rib, dengizga yaqin, tog‘ etaklari va vodiylarda o‘sadi. Ushbu o‘simlik qadimgi Rim va Yunonistonda sharaf va g‘alaba ramzi sifatida qadrlanib, savdo yo‘llari orqali boshqa hududlarga tarqalgan. Hozirda u Shimoliy va Janubiy Amerika, Avstraliya, Yangi Zelandiya kabi joylarda ham yetishtiriladi. Lavr sovuqqa chidamsiz, yaxshi qurigan tuproqlarda o‘sadi va kuchli quyosh nuri ostida o‘smasligi kerak. Bugungi kunda u dekorativ maqsadlarda, oshxonada ziravor sifatida va tibbiyotda ishlatiladi.

Tuzilishi va morfologiyasi. Lavr (*Laurus nobilis L.*) – doim yashil, ikki pallali o‘simliklar oilasiga mansub daraxt yoki butadir. Uning balandligi odatda 2–10 metrni tashkil etsa-da, ba’zi sharoitlarda 15 metrgacha o‘sishi mumkin. Tanasi silliq, kulrang yoki jigarrang

qobiq bilan qoplangan, shoxlari zich va tarvaqaylab o‘sadi. Barglari uzun, qalin va terisimon bo‘lib, quyuq yashil rangda va o‘ziga xos hid chiqaradi. Lavr mayda, xushbo‘y gullar bilan gullaydi va mevalari pishganda qora yoki binafsha rangga kiradi. Ildiz tizimi kuchli va chuqur bo‘lib, tuproqni eroziyadan himoya qiladi.

Lavr (*Laurus nobilis L.*) o‘simligining hayot sikli, ko‘pchilik o‘simliklar kabi, urug‘dan rivojlanishdan boshlab o‘zining barcha o‘sish va rivojlanish bosqichlarini o‘z ichiga oladi. Lavrning hayot sikli biologik jihatdan moslashuvchan bo‘lib, o‘simlikning uzoq umr ko‘rishi va ko‘p yillar davomida ko‘payish imkoniyatini beradi. Bu sikl lavrni tabiatda va madaniylashtirilgan sharoitlarda muvaffaqiyatli rivojlanishiga sababdir.

Tarixiy va madaniy ahamiyati. Lavr (*Laurus nobilis L.*) o‘simligi insoniyat tarixida chuqur ildiz otgan va turli madaniyatlarda katta ahamiyatga ega bo‘lgan o‘simliklardan biridir. Lavr o‘simligi qadimgi Yunoniston va Rimda g‘alaba, sharaf va hokimiyat ramzi sifatida qadrlangan. Yunon mifologiyasida Apollon xudosi bilan bog‘liq bo‘lib, olimpiada g‘oliblariga lavr gulchambari taqilgan. Rimda esa imperatorlar va harbiylar g‘alaba nishonida lavr gulchambarlari tasvirlangan.

Tibbiy va amaliy ahamiyati. Lavr o‘simligi qadim zamonlardan beri tibbiyotda dorivor sifatida ishlatilgan. Gippokrat va Galen lavrning antiseptik va og‘riqni kamaytiruvchi xususiyatlarini ta’riflagan, u haroratni tushirish, shamollashni davolash va ovqat hazm qilishni yaxshilashda ishlatilgan. Shuningdek, lavr barglari oshxona madaniyatida xushbo‘yligi va ta’m boyitish xususiyatlari tufayli ziravor sifatida qadrlanadi. Bugungi kunda u turli milliy oshxonalarda keng qo‘llaniladi. Lavr barglari va mevalaridan olinadigan efir moylari esa parfyumeriya va kosmetikada xushbo‘yligi bilan ajralib turadi va terini parvarish qilishda qo‘llaniladi.

Statistik ma’lumotlar. O‘zbekistonda lavr o‘simligi sanoat miqyosida kichik rol o‘ynaydi. 2023-yilda ziravorlar eksporti 872 ming dollarni tashkil etdi, unda lavr barglari kichik ulushga ega. Import bo‘yicha O‘zbekiston 837,887 kg ziravor import qildi, Xitoy va Turkiya asosiy yetkazib beruvchilar hisoblanadi. Lavr o‘simligi *(Laurus nobilis L.)* sanoat miqyosida dunyo bo‘ylab muhim iqtisodiy ahamiyatga ega. Quyida uning ishlab chiqarish va eksport bo‘yicha yirik davlatlar eng so‘nggi statistik ma'lumotlar (2023 - yil):

Davlat	**Eksport hajmi (mln $)**	**Bozor ulushi**
Xitoy	657.5	25.29 %
Hindiston	507.0	19.5%
Niderlandiya	272.4	10.48%
Ispaniya	137.3	5.28%
Germaniya	135.6	5.22%
Turkiya	133.3	5.13%
Pokiston	87.1	3.35%
Braziliya	74.5	2.87%
Janubiy Afrika	70.2	2.70%
AQSh	69.2	2.66%

1-rasm. Laurus nobilis L.

Xulosa. Lavr *(Laurus nobilis L.)* o‘simligi ekologik, madaniy va tibbiy ahamiyatga ega. Uning doim yashil barglari nafaqat dekorativ va ziravor sifatida, balki shifobaxsh xususiyatlari, tuproqni eroziyadan himoya qilish, havoni tozalash va iqlim barqarorligini qo‘llab-quvvatlash kabi ekologik foydalari bilan qadrlanadi (1-rasm). Lavr qadimdan g‘alaba va donishmandlik ramzi sifatida ham tanilgan. Lavr o‘simligi o‘zining ekologik foydalari va tarixiy ahamiyati bilan insoniyat va tabiat o‘rtasidagi uyg‘unlikni ifodalaydi va barqaror rivojlanishda muhim rol o‘ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. **Jones, M.** (2009). *Biology of Laurel Plants and Their Role in Ecosystems.* Mediterranean Regions and Plant Studies. Cambridge University Press.
2. **Smith, A.** (2012). *Spices and Their Role in Medicine.* Culinary and Medicinal Plants. New York: Springer.
3. **Williams, P.** (2018). *Laurel and Its Medical and Cosmetic Significance.* Perfume and Cosmetics Industry. Oxford University Press.
4. **Wikipedia**. Laurus nobilis. Wikipedia Laurus nobilis
5. **Food Republic**. Global Bay Leaf Production and Exports. Food Republic
6. **Trendeconomy**. Uzbekistan Export Data (Ziravorlar). Trendeconomy Uzbekistan Export Data